॥ भीष्म उवाच ॥ साधु पश्यति वै द्रौणिः कृपश्च साधु पश्यति। कर्णस्तु क्षात्रधर्मेण केवलं योद्धुमिच्छति।
आचार्य्यो नाभिवक्तव्यः पुरुषेण विजानता। देशकालौ तु सम्प्रेक्ष्य योद्धव्यमिति मे मतिः।
यस्य सूर्य्यसमाः पञ्च सपत्नाः सुप्रहारिणः। कथमभ्युदये तेषां न प्रमुह्येत पण्डितः। १४८५
स्वार्थे सर्व्वे विमुह्यन्ति येऽपि धर्म्मविदो जनाः। तस्माद्राजन् ब्रवीम्येतद्वाक्यं ते यदि रोचते।
कर्णो हि यदवोचत्त्वां तेजःसञ्जननाय तत्। आचार्य्यपुत्रः क्षमतां महत् कार्य्यमुपस्थितं।
नायं कालो विरोधस्य कौन्तेये समुपस्थिते। क्षन्तव्यं भवता सर्व्वमाचार्य्येण कृपेण च।
भवतां हि कृतास्त्रत्वं यथादित्ये प्रभा तथा। यथा चन्द्रमसो लक्ष्मीः सर्व्वथा नापकृष्यते।
एवं भवत्सु ब्राह्मण्यं ब्रह्मास्त्रञ्च प्रतिष्ठितं। चत्वार एकतो वेदाः क्षात्रमेकत्र दृश्यते। १४९०
नैतत्समस्तमुभयं कस्मिंश्चिदनुशुश्रुमः। अन्यत्र भारताचार्य्यात् सपुत्रादिति मे मतिः।
ब्रह्मास्त्रं ब्रह्म वेदाश्च नैतदन्यत्र दृश्यते। अन्यत्र भारताचार्य्यात् द्रोणात् पुरुषसत्तमात्।
वेदान्ताश्च पुराणानि इतिहासं पुरातनं। जामदग्न्यमृते राजन् को द्रोणादधिको भवेत्।
आचार्य्यपुत्रः क्षमतां नायं कालश्च भेदने। सर्व्वे संहत्य युध्यामः पाकशासनिमागतं।
बलस्य व्यसनानीह यान्युक्तानि मनीषिभिः। मुख्यो भेदो हि तेषान्तु पापिष्ठो विदुषां मतः। १४९५
॥ द्रौणिरुवाच ॥ नैवं न्याय्यमिदं वाक्यमस्माकं पुरुषर्षभ। किन्तु रोषपरीतेन गुरुणा भाषिता गुणाः।
शत्रोरपि गुणा वाच्या दोषा वाच्या गुरोरपि। सर्व्वथा सर्व्वयत्नेन पुत्रे शिष्ये हितं वदेत्।
॥ दुर्य्योधन उवाच ॥ आचार्य्य एष क्षमतां शान्तिरस्मिन्विधीयतां। अभिद्यमाने तु गुरौ तद्वृत्तं शेषकारिणं।
॥ वैशम्पायन उवाच ॥ ततो दुर्य्योधनो द्रोणं क्षमयामास भारत। सह कर्णेन भीष्मेण कृपेण च महात्मना।
॥ द्रोण उवाच ॥ यदेतत्प्रथमं वाक्यं भीष्मः शान्तनवोऽब्रवीत्। तेनैवाहं प्रसन्नो वै नीतिरत्र विधीयतां। १५००
यथा दुर्य्योधनं पार्थो नोपसर्पति सङ्गरे। यथा दुर्य्योधनो राजा न गच्छेद्विषतां वशं।
साहसाद्यदि वा मोहात्तथा नीतिर्विधीयतां। वनवासे क्षनिर्वृत्ते दर्शयेन्न स्वमर्ज्जुनः।
धनञ्चालभमानोऽत्र नाद्य तत् क्षन्तुमर्हति। यथा नायं समायुञ्जद्राष्ट्रार्त्तराष्ट्रं कथञ्चन।
न च सेना पराजय्यात्तथा नीतिर्विधीयतां। उक्तं दुर्य्योधनेनापि पुरस्तादाक्यमीदृशं। १५०५
तदनुस्मृत्य गाङ्गेयो यथावद्वक्तुमर्हति।
इति श्रीमहाभारते विराटपर्व्वणि गोहरणपर्व्वणि द्रोणवाक्ये एकपञ्चाशोऽध्यायः ॥ ५१ ॥
॥ भीष्म उवाच ॥ कलाकाष्ठाश्च युज्यन्ते मूहूर्त्ताश्च दिनानि च। अर्द्धमासाश्च मासाश्च नक्षत्राणि ग्रहास्तथा।
ऋतवश्चापि युज्यन्ते तथा सम्वत्सरा अपि। एवं कालविभागेन कालचक्रं प्रवर्त्तते।
तेषां कालातिरेकेण ज्योतिषाञ्च व्यतिक्रमात्। पञ्चमे पञ्चमे वर्षे द्वौ मासावुपजायतः।
एषामप्यधिका मासाः पञ्च च द्वादश क्षपाः। त्रयोदशानां वर्षाणामिति मे वर्त्तते मतिः।
सर्व्वं यथावच्चरितं यद्यदेभिः परिश्रुतं। एवमेतद्ध्रुवं ज्ञात्वा ततो बीभत्सुरागतः। १५१०
सर्व्वे चैव महात्मानः सर्व्वे धर्म्मार्थकोविदाः। येषां युधिष्ठिरो राजा कस्माद्धर्म्मेऽपराध्नुयुः।